

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Павленко Олексій Миколайович

УДК 378.091.12-051: 78.071.2

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ДЖАЗОВОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ
ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Ніжин.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна,
Інститут мистецтв Київського університету
імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри теорії та
методики музичної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
БРИЛІН Борис Андрійович,
Інститут педагогіки, психології і мистецтв
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
завідувач кафедри музикознавства та
інструментальної підготовки;

кандидат педагогічних наук, доцент
ПОПОВИЧ Наталія Михайлівна,
Мукачівський державний університет,
доцент кафедри інструментального мистецтва
і методики музичного виховання.

Захист відбудеться 10 жовтня 2012 року о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 8 вересня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасному вітчизняному освітньому просторі відбуваються трансформаційні процеси, спрямовані на формування нової генерації педагогічних кадрів, здатних реалізувати свій потенціал в умовах майбутньої педагогічної діяльності. Модернізація сучасної освітньої системи зумовлює необхідність впровадження ефективних навчальних технологій, зорієнтованих на формування творчого потенціалу особистості, інтеграцію професійних знань, умінь та навичок.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики передбачає спрямування різних видів музичної діяльності на розвиток креативних здібностей шкільної молоді. У системі мистецької освіти ідеї творчого розвитку фахівця найповнішого втілення отримали у сфері інструментального навчання. Гармонічно поєднуючи аналітичні, креативні та практичні аспекти навчання, інструментально-виконавська діяльність виступає потужним розвиваючим засобом. Важливим чинником творчого розвитку студента в інструментальному класі є формування вмінь джазової імпровізації. Залучення майбутнього вчителя музики до джазової імпровізації забезпечить реалізацію власних творчих можливостей, сприятиме розвитку художнього мислення, розширенню мистецького кругозору, вдосконаленню інструментально-виконавської майстерності. Формування в майбутнього вчителя музики вмінь джазової імпровізації сприятиме опануванню ефективних методів та прийомів організації навчального процесу, зорієнтованих на становлення у школярів інтересу до джазового мистецтва, розвитку музичних здібностей та творчої активності.

Інструментально-виконавська підготовка у професійному становленні майбутнього вчителя музики, його музично-педагогічній та художньо-творчій діяльності посідає одне з ключових місць. Питання інструментально-виконавської підготовки стали предметом численних педагогічних досліджень у сфері спеціальної музичної освіти (О. Алексеєв, Л. Баренбойм, Г. Коган, Є. Ліберман, А. Малинківська, К. Мартинсен, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз, С. Савшинский, С. Фейнберг та ін.), у галузі мистецької освіти (Л. Арчажникова, Н. Гуральник, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Ципін, О. Щербініна, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.).

У сучасній науковій літературі набули широкого висвітлення питання виникнення й становлення джазу (К. Берендт, Д. Колліер, В. Конен, А. Медведєв, Є. Овчинников, Ю. Панасьє, В. Переверзєв, У. Сарджент, М. Уільямс та ін.), з історії джазових стилів та їх еволюції (В. Єрохін, В. Дряпіка, В. Полянський, Ю. Чугунов та ін.), джазового виконавства та імпровізації (Є. Барбан, О. Баташов, Б. Гнилов, Ю. Кінус, Д. Лівшиць, А. Одер, С. Фінкельстайн, Л. Фезер, Г. Шуллер та ін.). Останнім часом набули широкого висвітлення проблеми навчання джазу та джазової імпровізації (Д. Бейкер, І. Бриль, Дж. Мехіган, Дж. Кокер, Ю. Козирєв, Д. Крамер, Ю. Маркін, В. Молотков, Дж. Рассел, О. Степурко, та ін.).

Аналіз наукових досліджень дав змогу виявити певні суперечності, зокрема між:

- вимогами до якості інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики і традиційною практикою навчання у вищому навчальному закладі;
- потребою підвищення рівня професійного і творчого розвитку майбутнього вчителя музики та реальним станом сформованості у них умінь джазової імпровізації;
- актуальністю проблеми вдосконалення процесу формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики і недостатнім дослідженням її у педагогічній науці;
- потребою майбутнього вчителя музики у знаннях та вміннях здійснювати творчий розвиток учнів засобами джазового мистецтва і недостатнім рівнем методичного забезпечення його підготовки.

Отже, актуальність, педагогічне значення даної проблеми, її недостатня теоретична і методична розробленість у науковій літературі, необхідність розв'язання зазначених суперечностей, а також потреба сучасної практики у творчо розвиненій особистості майбутнього вчителя музики зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Методика формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя: «Проблеми фахової підготовки сучасного вчителя музики». Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (Протокол №6 від 05.03.2009р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол №4 від 26.05.2009р.).

Мета дослідження полягає у розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан вивчення проблеми формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.
2. Розкрити сутність, зміст, специфіку вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики.
3. Виявити та теоретично обґрунтувати компонентну структуру вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики.
4. Обґрунтувати критерії, показники та рівні сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики.

5. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Об'єкт дослідження – процес інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики у вищому педагогічному навчальному закладі.

Предмет дослідження – методика формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: філософські концепції, що розкривають систему категорій і понять, пов'язаних з музичною творчістю (Т. Адорно, М. Каган, М. Киященко, Л. Столович); дослідження з педагогічної та загальної психології (Л. Виготський, П. Гальперін, А. Деркач, О. Леонтьєв, С. Мальцев, С. Рубінштейн, Б. Теплов); дидактичні положення про розвиток особистості (І. Бех, Є. Бондаревська, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Мойсеюк, О. Савченко, В. Сєриков, О. Сухомлинська, І. Якиманська); педагогічні теорії розвитку особистості в умовах художньо-творчої діяльності (Н. Гузій, А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Рапацька, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Тютюнникова, Г. Ципін, Г. Шахов, В. Шульгіна, О. Щолокова); дослідження з проблем джазового мистецтва (С. Клітін, В. Конен, В. Олендарьов, В. Романко, У. Сарджент, В. Симоненко, В. Фейєртаг, Ю. Чугунов); методичні праці з питань застосування джазової імпровізації в навчально-виховному процесі (Б. Брилін, В. Дряпіка, О. Жаркова, Ю. Козирев, О. Курильченко, Н. Попович, А. Пчелінцев, О. Хишко та ін.).

Методи дослідження. З метою вирішення поставлених завдань було застосовано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів: *теоретичні* – аналіз, систематизація та узагальнення філософської, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої, методичної літератури з метою з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми та уточнення понятійного апарату; *емпіричні* – анкетування, інтерв'ювання, опитування, спостереження, бесіди, обговорення, педагогічний експеримент; *статистичні* – для математичної обробки даних щодо здійснення кількісного та якісного аналізу результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено поетапну методику формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки; запропоновано методи навчання джазової імпровізації (джазове мелодико-фігураційне, ритмічне, мотивне, гармонічне варіювання; створення джазового акомпанементу; аналіз джазових імпровізацій; планування джазової імпровізації; групове джазове музикування); розроблено компонентну структуру, критерії, показники, на основі яких визначені рівні сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики;

визначено педагогічні умови формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики, зокрема: забезпечення позитивної мотивації до застосування джазової імпровізації в інструментально-виконавській підготовці; діалогова співтворчість викладача і студента в процесі навчальної діяльності, урахування індивідуальних можливостей майбутнього вчителя музики під час навчання джазової імпровізації;

– *удосконалено* зміст та процес інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики;

– *конкретизовано* сутність поняття «вміння джазової імпровізації»;

– *подальшого розвитку набули* форми і методи формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається тим, що розроблена та впроваджена методика формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики може бути використана при викладанні дисциплін інструментального циклу. Матеріали й результати дослідження можуть скласти основу для розробки навчальних і методичних посібників, методичних рекомендацій щодо удосконалення фахової підготовки майбутнього вчителя музики.

Основні положення дисертаційного дослідження з проблеми формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки *впроваджено* в навчальний процес Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка №304 від 29.09.2011р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 224-а від 22.09.2011р.), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (довідка №2734 від 17.10.2011р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка №478 від 05.10.2011р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні і методичні положення, висновки і результати дисертаційного дослідження викладено у доповідях автора на *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2009); «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 2009); «Слов'янське музичне мистецтво у контексті європейської культури» (Вінниця, 2009); «Інновації у вищій освіті» (Кременець, 2010); «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2011); «Слов'янське музичне мистецтво у контексті європейської культури» (Вінниця, 2011); «Інструментальне мистецтво у вищій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки» (Кам'янець-Подільський, 2012); на *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Сучасна мистецька освіта: проблеми, технології, перспективи» (Ніжин, 2008); «Магістратура: творчі пошуки і здобутки в умовах участі України у Болонському процесі» (Київ, 2008); «Інструментальне мистецтво у вищій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки» (Кам'янець-Подільський, 2009); «Запровадження засад Болонського процесу в Україні:

аналітична оцінка, здобутки, перспективи» (Київ, 2010); «Мистецька освіта XXI століття: проблеми теорії і практики» (Ніжин, 2010); «Сучасна вища освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика» (Одеса, 2010); «Підсумки запровадження засад Болонського процесу в Україні: аналітична оцінка, здобутки, перспективи» (Київ, 2011); «Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін» (Суми, 2011); «Формула творчості: теорія і методика мистецької освіти» (Луганськ, 2011); на науково-практичних семінарах: «Проблеми сучасної музичної освіти та виконавства» (Ніжин, 2009); «Мистецькі діалоги: культура, освіта, виконавство» (Ніжин, 2012); на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (Ніжин, 2008 – 2012); на засіданні кафедри музичної педагогіки та хореографії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя протягом 2008 та 2011 рр.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображено у 21-ій публікації автора, серед яких 13 статей у наукових фахових виданнях, 8 статей у збірниках матеріалів і тез конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел (269 найменувань, з них 25 – іноземними мовами). Основний текст дисертації складає 180 сторінок, загальний обсяг роботи – 238 сторінок. Робота містить 7 таблиць, 11 рисунків, що разом із 6 додатками становлять 41 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, викладено методологічні основи і теоретичні засади дослідження, розкрито наукову новизну та його практичне значення, висвітлено напрями впровадження й апробації одержаних результатів експериментальної роботи.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки»* – проаналізовано філософську, мистецтвознавчу, психолого-педагогічну, методичну літературу з проблеми дослідження; з'ясовано сутність джазового мистецтва; висвітлено історичні аспекти становлення джазу; розкрито сутність поняття «вміння джазової імпровізації», їх структурні компоненти.

Унаслідок вивчення та аналізу наукової літератури (К. Берендт, В. Дряпіка, Д. Коллієр, В. Конен, Д. Лівшиць, Є. Овчинников, В. Олендарьов, Ю. Панасьє, В. Переверзєв, В. Романко, У. Сарджент) з'ясовано, що джазове мистецтво у процесі свого становлення сформувалося як складна система з різноманітними стилями, напрями, течіями, комплексом оригінальних виразних засобів. Народившись із надр фольклору, джаз трансформувався у

високохудожнє, професійне мистецтво. Ретроспективний аналіз джазового мистецтва показав, що архаїчному та новоорлеанському джазу властива колективна орнаментальна імпровізація, чиказькому – сольна, варіаційна імпровізація, стилю свінг – аранжована імпровізація, бі-бопу – імпровізація на акордову структуру, модальному джазу – імпровізація на лад, фрі-джазу – довільна імпровізація.

Дослідження специфіки джазового мистецтва дало можливість з'ясувати, що цей вид музичного мистецтва вирізняється імпровізаційним началом художньої системи, оригінальною ритмічною організацією музичного матеріалу, специфічністю мелодики, гармонії та форми, характерними виконавськими прийомами. Визначено, що джаз – це відкрита динамічна художня система, яка характеризується широким діапазоном стилів і жанрів, оригінальним комплексом виражальних засобів, імпровізаційною природою та активною взаємодією із різноманітними музичними пластами.

З'ясовано, що джазова імпровізація є базисним елементом джазової музики. Виразальні засоби імпровізаційної техніки у джазі надзвичайно різноманітні, це зумовлено особливостями різних джазових стилів, індивідуальною виконавською манерою музикантів, специфікою характерних для цього виду мистецтва музичних форм і жанрів. Виявлено, що спонтанність, як головна якість імпровізації, зовсім не передбачає неупорядкованого набору звуків. Джазовий імпровізаційний процес має свою логіку і послідовність будови. Будь-який тип імпровізації передбачає застосування підготовлених музичних фраз, цитат, цифрових чи буквених позначень тощо. Джазові музиканти, створюючи свої композиції, певною мірою планують майбутню імпровізацію, хоча результат завжди непередбачуваний.

Аналіз і узагальнення науково-методичних джерел (Б. Брилін, Є. Барбан, О. Баташов, О. Жаркова, Ю. Козирев, Ю. Кінус, О. Курильченко, Д. Лівшиць, Н. Попович, Н. Сродних) дало можливість визначити джазову імпровізацію як вид художньо-креативної діяльності, під час якої творчий продукт створюється оригінальними музично-виражальними засобами художньої системи джазового мистецтва.

З'ясовано, що систематичне навчання джазу є одним із важливих аспектів функціонування цього виду мистецтва і реалізується в системі мистецьких навчальних закладів. Висвітлено етапи становлення вітчизняної джазової освіти.

У розділі наголошено, що імпровізаційні вміння є важливою складовою загальномузичних вмінь. Встановлено, що вміння джазової імпровізації є складовою творчих умінь. З'ясовано, що вміння джазової імпровізації формуються у процесі активної художньо-творчої діяльності та цілеспрямованого педагогічно керованого впливу.

На основі опрацьованої науково-педагогічної літератури (Є. Мілерян, Н. Кузьміна, Н. Георгян, В. Крицький, Л. Макрідіна, М. Єсіна) та

теоретичного осмислення проблеми дослідження дало змогу визначити поняття «вміння джазової імпровізації» як *здатність майбутнього вчителя музики до джазового музикування на основі засвоєних спеціальних знань і навичок, творчо-пошукових, аналітико-прогностичних, перетворювальних дій у виконавській діяльності, внаслідок якої створюється творчий продукт.*

Розроблено структуру вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики, яка охоплює такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-емоційний, когнітивно-пізнавальний, аналітико-прогностичний, творчо-діяльнісний.

Мотиваційно-емоційний компонент характеризується мотиваційною спрямованістю до активного творчого музикування, спонуканням до музично-творчої діяльності, емоційно-вольовою готовністю до створення продуктів творчості під час джазового музикування, мобілізації вольових зусиль, емоційним захопленням творчістю, емоційним переживанням внаслідок втілення власного творчого задуму у процесі створення джазової імпровізації.

Когнітивно-пізнавальний компонент зорієнтований на розширення мистецького тезаурусу, набуття знань в галузі джазового мистецтва та імпровізації в джазі, усвідомлення специфіки створення джазової імпровізації. Ці знання у подальшому становитимуть теоретичну основу формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики.

Аналітико-прогностичний компонент характеризується здатністю здійснювати аналіз джазового музичного матеріалу (слуховий, музично-теоретичний), естетично оцінювати джазові твори, здібністю планувати імпровізацію та коригувати її перебіг під час творчого музикування, рефлексивно аналізувати творчі дії.

Творчо-діяльнісний компонент характеризується здатністю до музичної продуктивно-творчої виконавської діяльності, розкриття творчих можливостей, якостей особистості у процесі активного джазового музикування, творчого застосування теоретичних знань, творчого спілкування, встановлення міжособистісних контактів під час створення джазового імпровізаційного продукту.

У другому розділі – *«Методичні засади формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки»* – розкрито зміст інструментально-виконавської підготовки; висвітлено сучасний стан навчання джазової імпровізації майбутнього вчителя музики; теоретично обґрунтовано методiku формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

У розділі розкрито основні завдання інструментально-виконавської підготовки, висвітлено види діяльності, що використовуються у циклі інструментальних дисциплін.

На основі наукових досліджень (Л. Арчажникова, О. Бурська, Р. Верхолаз, Н. Гуральник, П. Косенко, Н. Корихалова, В. Крицький,

Є. Куришев, С. Ліпська, В. Муцмахер, М. Назаренко, О. Олексюк, Г. Падалка, Н. Плешкова, Г. Ципін, О. Щербініна, О. Щолокова) інструментально-виконавську підготовку визначено як цілеспрямований процес засвоєння художньо-естетичних цінностей, системи мистецьких знань, формування спеціальних виконавських вмінь і навичок, художньо-виконавського досвіду, інструментально-виконавської компетентності, який зорієнтовано на практичну реалізацію особистісних фахово-творчих можливостей майбутнього вчителя музики.

Аналіз змісту навчальних програм з дисциплін інструментального циклу дав змогу з'ясувати, що навчанню джазової імпровізації у процесі інструментально-виконавської підготовки, як важливому елементу музично-творчого розвитку майбутнього вчителя музики, його професійного становлення та готовності до реалізації власних творчих можливостей у музично-педагогічній діяльності, не надається особливого значення.

Розроблено методику формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики, у якій розкрито послідовність здійснення навчального процесу, його зміст, форми і методи. Визначено її мету і завдання, конкретизовано зміст її етапів (репродуктивний, продуктивний, креативний).

Перший етап (репродуктивний) спрямований на забезпечення майбутніх вчителів музики комплексом знань з історії становлення та розвитку джазової імпровізації, основних теоретичних аспектів джазової імпровізації, особливостей музикування у джазі, позитивного ставлення до творчого музикування.

Другий етап (продуктивний) передбачає поглиблення знань про прийоми та способи створення джазової імпровізації, планування джазового соло, акомпанементу, практичне застосування творчих ідей під час джазового музикування, збагачення слухового та виконавського досвіду за допомогою прослуховування та виконання відомих джазових соло.

Третій етап (креативний) передбачає реалізацію набутих знань про джазове мистецтво та імпровізацію, вмінь джазової імпровізації у формах педагогічної практики (розповідь, бесіда, лекції-концерти, концерти тощо), творче самовираження під час виконання джазових творів.

Реалізації методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки запропоновано за допомогою таких методів: словесних; наочних; пошукових; проблемних; джазового мелодико-фігураційного, ритмічного, мотивного, гармонічного варіювання; створення джазового акомпанементу; аналізу джазових імпровізацій; планування джазової імпровізації; групового джазового музикування; творчих завдань; практичних джазових вправ; художньо-психологічної підтримки.

У розділі наголошується, що застосування методу *джазового мелодико-фігураційного варіювання* під час навчання джазової імпровізації майбутнього вчителя музики сприятиме опануванню прийомами видозміни

музичного матеріалу до створення джазової імпровізаційної мелодичної лінії. Метод *джазового ритмічного варіювання* сприятиме опануванню основними прийомами джазової ритміки, характерними ритмічними моделями та вмінням оперувати ними в процесі створення імпровізаційної горизонталі та вертикалі. Застосування *методу джазового варіювання мотивів* сприятиме опануванню різноманітними прийомами розвитку мотиву. Метод *створення джазового акомпанементу* дозволить майбутньому вчителю музики оволодіти прийомами створення супроводу на основі найбільш уживаних моделей у джазі. Метод *планування джазової імпровізації* сприятиме формуванню у студентів вмінь попередньо готуватися до створення імпровізаційного продукту. Застосування *методу групового джазового музикування* спрямоване на формування у майбутнього вчителя музики вмінь імпровізувати в різних за складом естрадно-джазових ансамблях, типових формах джазу (блюз, АА та ААВА) на основі популярних джазових стандартів, використовуючи прийоми мелодико-фігураційного, ритмічного, мотивного, гармонічного варіювання.

Для ефективного впровадження розробленої експериментальної методики визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування означеного феномена у студентів мистецьких факультетів, а саме: *забезпечення позитивної мотивації до застосування джазової імпровізації в інструментально-виконавській підготовці; діалогова співтворчість викладача і студента в процесі навчальної діяльності, урахування індивідуальних можливостей майбутнього вчителя музики під час навчання джазової імпровізації.*

Забезпечення позитивної мотивації до застосування джазової імпровізації в інструментально-виконавській підготовці, як перша педагогічна умова формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки, сприяє адекватному відношенню до джазового імпровізаційного мистецтва, стійкому інтересу до формування вмінь джазової імпровізації, готовності до успішної практичної діяльності.

Діалогова співтворчість викладача й студента в процесі навчальної діяльності, як друга педагогічна умова формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки, сприяє партнерству, міжсуб'єктній взаємодії між учасниками педагогічного процесу під час творчого пошуку.

Урахування індивідуальних можливостей майбутнього вчителя музики під час навчання джазової імпровізації, як третя педагогічна умова, сприяє виявленню у студента рівня загального художнього розвитку, сформованості художньо-образного мислення, музичних здібностей, виконавських можливостей, що дозволить викладачу обирати необхідний рівень складності завдань, доцільні методи та прийоми для розвитку його художньо-творчих потенцій.

Освітнім результатом втілення методики стане сформованість джазово-імпровізаційної компетенції майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

У третьому розділі – «*Експериментальне дослідження формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки*» – визначено критерії та показники рівнів сформованості вмінь джазової імпровізації; проаналізовано організацію та хід дослідно-експериментальної роботи з формування вмінь джазової імпровізації, висвітлено хід і результати констатувального та формувального експериментів.

Дослідно-експериментальна робота тривала впродовж 2008-2011 рр. Педагогічний експеримент було здійснено на базі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Київського університету Бориса Грінченка, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Рівненського державного гуманітарного університету. У дослідженні взяли участь 235 студентів IV–V курсів мистецьких факультетів вищих закладів педагогічної освіти та 27 викладачів з дисциплін інструментально-виконавської підготовки.

Визначено критерії та їх показники, які дозволяють з'ясувати рівень сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики: мотиваційно-емоційний, когнітивно-пізнавальний, аналітико-прогностичний, творчо-діяльнісний.

Мотиваційно-емоційний критерій характеризує рівень сформованості мотивації до музично-творчої діяльності, емоційно-вольової установки до творчості, сприяє усвідомленню майбутнім вчителем музики значення джазової імпровізації для подальшої професійної діяльності. *Показники* цього критерію такі: готовність до творчого музикування, установка до навчання джазової імпровізації, потреба у самовдосконаленні за допомогою джазового мистецтва.

Когнітивно-пізнавальний критерій спрямований на з'ясування рівня музично-мистецької ерудиції, обсягу знань з джазового мистецтва та імпровізації в джазі. *Показниками* критерію визначено: знання історичних аспектів становлення та розвитку джазової імпровізації; знання типології джазової імпровізації; поінформованість про категорії та структуру джазової імпровізації; знання з мелодичного, гармонічного, ритмічного джазового варіювання, типової акордики.

Аналітико-прогностичний критерій відображає здатність здійснювати аналітичні дії, передбачати наслідки творчої діяльності. *Показники* цього критерію такі: вміння визначати на слух джазову гармонічну послідовність, мелодичну лінію, ритмічний рисунок та здатність відтворити почуте на музичному інструменті з мінімальною витратою часу; здатність транспонувати запропонований матеріал; здатність планувати імпровізацію; вміння оперувати музично-слуховими, слухо-руховими, зоро-слуховими

уявленнями; сформованість слухо-зоро-рухового взаємозв'язку; розвиненість творчої уяви, фантазії та музичного мислення.

Творчо-діяльнісний критерій виявляє здатність створювати джазову імпровізацію в процесі творчого музикування. *Показниками* критерію визначено: вміння видозмінювати тему джазового стандарту і створювати імпровізаційну джазову мелодичну лінію; здатність оперувати ритмічним варіюванням; вміння збагачувати та видозмінювати гармонічну сітку джазового стандарту; здатність оперувати різним за типом джазовим акомпанементом; вміння імпровізувати у формі блюзу; вміння імпровізувати у типових джазових формах (простій двочастинній та тричастинній формах); здатність яскраво, емоційно передавати художній образ у процесі джазового музикування.

Розроблені критерії дали можливість діагностувати рівні сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості вмінь джазової імпровізації визначається ґрунтовною теоретичною підготовленістю студентів та вміннями оперувати мистецькими знаннями. Студенти виявляють високий інтерес до музично-творчої діяльності, усвідомлюють значення набуття вмінь джазової імпровізації для самореалізації у майбутній професійній діяльності; ґрунтовно володіють прийомами видозмінювання музичного матеріалу, можливістю продукувати музичні ідеї; у них добре розвинена творча уява, фантазія та музичне мислення, вони здатні створювати джазову імпровізацію під час музикування.

Середній рівень сформованості вмінь джазової імпровізації притаманний студентам, які виявляють певний інтерес до вивчення основ джазової імпровізації, недостатньо розуміють важливість знань з джазової імпровізації для особистісного творчого розвитку. У створенні імпровізації користуються загальними положеннями чи вказівками викладача, вибірковими прийомами у створенні імпровізаційної лінії, мало виражають своє особистісне ставлення до творчого процесу.

Низький рівень сформованості вмінь джазової імпровізації характеризується слабкою зацікавленістю студентів вивченням сутності джазового музикування, мало виявляють інтерес і до музично-творчої діяльності. Набуті знання з джазового мистецтва та імпровізації обмежені; під час створення джазової імпровізації вони постійно потребують спрямування та допомоги викладача; процес вивчення прийомів імпровізації має затяжний характер; нерозвинені творча фантазія, уява та музичне мислення.

Для виявлення рівнів сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики було проведено констатувальний експеримент. Мета констатувального експерименту – діагностувати стан сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики. Він передбачав такі завдання: з'ясувати інтерес до навчання джазової імпровізації; виявити стан

сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики; ставлення викладачів до навчання мистецтву джазової імпровізації. Валідність результатів констатувального експерименту забезпечено адекватною меті методикою педагогічного діагностування, яка включала: педагогічне спостереження, бесіду, анкетування, тестування, творчі завдання.

Аналіз результатів констатувального дослідження виявив переважно низький (55,2% респондентів) та середній (37,4% респондентів) рівні сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики. Лише 7,4% досліджуваних продемонстрували високий рівень сформованості вмінь джазової імпровізації.

Вирішенню цієї проблеми сприяло практичне впровадження методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

У формувальному експерименті взяли участь 64 студенти, розподілені на дві рівноцінні групи – експериментальну і контрольну (по 32 особи в кожній). Студенти експериментальної групи навчалися відповідно до методики, обґрунтованої у дослідженні. Студенти контрольної групи – згідно з навчальним планом.

На першому (*репродуктивному*) етапі формувального експерименту здійснювалося формування у майбутніх учителів музики теоретико-методичних основ мистецтва імпровізації в джазі. Для досягнення цієї мети було розроблено та впроваджено авторський спецкурс «Основи джазової імпровізації» за кредитно-модульною системою. Мета та завдання спецкурсу – розкрити історію розвитку імпровізації в джазовому мистецтві, її стильову своєрідність на кожному з історичних етапів, забезпечення студентів теоретичними знаннями з основ створення джазової імпровізації та формуванням вмінь джазової імпровізації.

На цьому етапі переважали такі методи: словесні (бесіда, лекція, семінарське заняття, розповідь, пояснення), наочні, проблемні завдання, аналіз джазових імпровізацій. Застосування зазначених методів сприяло позитивному ставленню та стійкому інтересу до навчання мистецтва джазової імпровізації, мотивації студентів до опрацювання науково-методичних джерел з метою збагачення мистецького тезаурусу, здатності розуміти знакову природу джазового мистецтва.

На другому етапі (*продуктивному*) формувального експерименту здійснювалося розширення та поглиблення знань про різноманітні способи творення джазової імпровізації, формування здатності виявляти ціннісне відношення до джазових творів, аналізувати продукти власної творчої діяльності, під час проведення індивідуальних та індивідуально-групових форм роботи. Основними *методами* розвитку вмінь джазової імпровізації на другому етапі визначено: аналіз, джазове мелодико-фігураційне, ритмічне, мотивне, гармонічне варіювання; створення джазового акомпанементу; планування джазової імпровізації; практичні джазові вправи, творчі завдання, художньо-психологічна підтримка.

На третьому етапі (*креативному*) студенти експериментальної групи реалізовували набуті знання, вміння та навички під час педагогічної практики. Майбутні фахівці набували практичного педагогічного досвіду здійснювати музичне виховання шкільної молоді засобами джазового мистецтва. Під час педагогічної практики студенти експериментальної групи мали змогу у реальному педагогічному процесі практично перевірити здобуті знання з мистецтва джазу, вміння джазової імпровізації, усвідомити недоліки, розкрити творчий потенціал. Це сприяло формуванню джазово-імпровізаційної компетенції майбутнього вчителя музики. На цьому етапі застосовувалися такі методи: педагогічна бесіда, практичний показ, творчі завдання, групове джазове музикування, оцінювання, самоаналіз творчої діяльності.

Ефективність впровадженої методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики визначено шляхом порівняльного аналізу рівнів сформованості досліджуваної ознаки у студентів контрольної та експериментальної груп. Динаміку рівнів формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки

Рівні сформованості вмінь джазової імпровізації	Групи студентів							
	До експерименту				Після експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
Низький	17	53,1	16	50	10	31,2	6	18,7
Середній	13	40,6	14	43,7	17	53,1	12	37,5
Високий	2	6,3	2	6,3	5	15,7	14	43,8

Отримані результати виявили істотні позитивні зміни в рівнях сформованості вмінь джазової імпровізації студентів експериментальної групи. У студентів контрольної групи значних змін не зафіксовано. Так, кількість студентів експериментальної групи з низьким рівнем вмінь джазової імпровізації зменшилася на 31,3%, із середнім зросла до 6,2%, з високим – збільшилася на 37,5%. Рівень вмінь майбутніх вчителів музики контрольної групи суттєво не змінився: кількість студентів із низьким рівнем

зменшилася на 21,9%, із середнім зросла на 12,5%, з високим – збільшилася на 9,4%.

Суттєві зміни у рівнях сформованості вмінь джазової імпровізації студентів експериментальної групи засвідчують дієвість і ефективність експериментальної методики. Це свідчить про доцільність її впровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів для успішного формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики під час інструментально-виконавської підготовки.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження та здобуті результати щодо розв'язання проблеми формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки дало можливість сформулювати висновки відповідно до поставлених завдань:

1. Актуальність проблеми дослідження формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики визначається сучасними вимогами до інструментально-виконавської підготовки студентів мистецьких факультетів вищих закладів педагогічної освіти, важливістю розуміння підвищення рівня професійного і творчого розвитку, реалізації креативних здібностей під час джазового імпровізаційного музикування, оптимального використання набутого творчо-виконавського досвіду у педагогічній діяльності. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження показав відсутність цілісної методики формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

На основі аналізу науково-методичних джерел розкрито сутність та змістовну характеристику джазового мистецтва. Виявлено, що джазове мистецтво вирізняється комплексом оригінальних виражальних засобів: застосуванням імпровізації у своїй художній системі, специфічною ритмічною організацією музичного матеріалу, своєрідністю гармонії, мелодики, форми та виконавських прийомів. Ретроспективний аналіз науково-методичної літератури дав можливість з'ясувати, що джазове мистецтво у процесі свого становлення сформувалося як складна система з різноманітними стилями, напрямками, течіями. Встановлено, що для архаїчного та новоорлеанського джазу характерна колективна орнаментальна імпровізація, у чиказькому стилі домінує сольна, варіаційна імпровізація, у стилі свінг – аранжована імпровізація, у бі-бопі – імпровізація на акордову структуру, у модальному джазі – імпровізація на лад, а для фрі-джазу характерна довільна імпровізація.

З'ясовано, що систематичне навчання у сфері джазу є одним із важливих аспектів функціонування цього виду мистецтва, воно реалізується в системі мистецьких навчальних закладів різного рівня акредитації.

2. Теоретичне осмислення проблеми дослідження надало можливість визначити вміння джазової імпровізації як здатність майбутнього вчителя музики до джазового музикування на основі засвоєних спеціальних знань і навичок, творчо-пошукових, аналітико-прогностичних, перетворювальних дій у процесі інструментально-виконавської діяльності, у результаті якої створюється творчий продукт. Визначено структуру вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики, яка містить такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-емоційний, когнітивно-пізнавальний, аналітико-прогностичний, творчо-діяльнісний.

3. Аналіз змісту інструментально-виконавської підготовки дав змогу з'ясувати, що навчання джазової імпровізації у процесі інструментально-виконавської підготовки, як важливому елементу музично-творчого розвитку майбутнього вчителя музики, його професійного становлення та готовності до реалізації творчих можливостей у музично-педагогічній діяльності, не надається особливого значення. Виявлено відсутність джазової імпровізації в комплексі вмінь, якими повинен оволодіти майбутній вчитель музики з дисциплін інструментально-виконавського циклу. Здійснений аналіз наукових досліджень показав, що навчання мистецтва джазу, джазової імпровізації є актуальним для професійної підготовки майбутнього вчителя музики загалом та інструментально-виконавської зокрема.

4. Визначено критерії сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики: 1) мотиваційно-емоційний, що характеризує рівень сформованості мотивації до музично-творчої діяльності, емоційно-вольової установки до творчості, який сприяє усвідомленню майбутнім вчителем музики значущості джазової імпровізації для подальшої музично-педагогічної діяльності; 2) когнітивно-пізнавальний, що характеризує рівень музично-мистецької ерудиції та обсяг знань з джазового мистецтва та імпровізації в джазі; 3) аналітико-прогностичний, який виявляє здатність здійснювати аналітичні дії, передбачати наслідки творчої діяльності; 4) творчо-діяльнісний, що виявляє здатність створювати джазову імпровізацію у процесі творчого музикування. Визначено рівні сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики: високий, середній, низький. Аналіз результатів констатувального дослідження виявив переважно низький та середній рівень сформованості вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики.

5. Обґрунтовано та експериментально перевірено методику формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки. Сутність експериментальної методики полягала в поетапному формуванні вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Формувальний експеримент охоплював три етапи. На першому етапі (*репродуктивному*) впроваджено авторський спецкурс, акцентувалась увага майбутніх вчителів музики на усвідомленні значення вмінь джазової

імпровізації в інструментально-виконавській підготовці, на формуванні стійкого інтересу та позитивного ставлення до джазового музикування, оволодінні комплексом знань про мистецтво джазу та джазової імпровізації.

На другому етапі (*продуктивному*) формувального експерименту здійснювалося розширення та поглиблення знань про різноманітні способи творення джазової імпровізації, формування здатності виявляти ціннісне відношення до джазових творів, аналізувати продукти власної творчої діяльності, під час проведення індивідуальних та індивідуально-групових форм роботи.

На третьому етапі (*креативному*) студенти експериментальної групи реалізовували набуті знання, вміння та навички під час педагогічної практики. Майбутні фахівці набували практичного педагогічного досвіду здійснювати музичне виховання шкільної молоді засобами джазового мистецтва. Під час педагогічної практики студенти експериментальної групи мали змогу у реальному педагогічному процесі практично перевірити здобуті знання з мистецтва джазу, вміння джазової імпровізації, усвідомити недоліки, розкрити творчі можливості.

Ефективному формуванню вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки сприяло комплексне дотримання таких педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації до застосування джазової імпровізації в інструментально-виконавській підготовці; діалогова співтворчість викладача і студента в процесі навчальної діяльності, урахування індивідуальних можливостей майбутнього вчителя музики під час навчання джазової імпровізації.

6. Дослідно-експериментальна робота довела ефективність та дієвість запропонованої експериментальної методики. Здійснені обчислення, шляхом математичної обробки даних, підтверджують вірогідність отриманих результатів. Позитивна динаміка у рівнях сформованості вмінь джазової імпровізації студентів експериментальної групи засвідчила ефективність запропонованої методики. Це свідчить про доцільність її впровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів для успішного формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Проведене експериментальне дослідження не вичерпує усіх аспектів даної проблеми. Перспективними напрямками дослідження, на наш погляд, є: формування вмінь джазової імпровізації у закладах позашкільної освіти, дослідження вікових та психологічних аспектів процесу формування вмінь джазової імпровізації на різних вікових етапах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Павленко О. М. Навчання музичної імпровізації у європейському професійному музичному мистецтві в XVII - перш. пол. XIX ст. (історико-педагогічний аспект) / О. М. Павленко // Наукові записки. Серія:

- Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. – №3. – С. 138 – 141.
2. Павленко О. М. Музична імпровізація в сучасній теорії та практиці навчання / О. М. Павленко // Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. праць – К.: КиМУ, 2009. – Вип.12. – С. 154 – 163.
 3. Павленко О. М. До питання типології джазової імпровізації / О. М. Павленко // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2009. – С. 430 – 433.
 4. Павленко О. М. Інструментально-виконавська підготовка в теорії та практиці мистецької освіти / О. М. Павленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: збірник наукових праць / Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», 22-24 квітня 2009 року до 175-річчя Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – Вип. 7 (12). – К.: НПУ, 2009. – С. 19 – 24.
 5. Павленко О. М. Джазова імпровізація в сучасній теорії та практиці навчання / О. М. Павленко // Педагогічна теорія і практика: зб. наук. праць. – К.: КиМУ, 2010. – Вип. 1. – С. 213 – 222.
 6. Павленко О. М. Джазово-імпровізаційна компетенція майбутнього вчителя музики: структурно-функціональний аналіз / О. М. Павленко // Вища освіта України. – 2010. – №3 (додаток 1). – Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – Т.2. – С. 420 – 427.
 7. Павленко О. М. Навчання джазовій імпровізації музиканта-педагога в процесі музично-виконавської підготовки (в контексті модернізації мистецької освіти) / О. М. Павленко // Збірник наукових праць Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. – Кременець: КОГП ім. Тараса Шевченка, 2010. – Випуск 1 (3). – С.74 – 79.
 8. Павленко О. М. Дидактичні чинники навчання джазової імпровізації майбутнього вчителя музики в класі основного музичного інструмента (фортепіано) / О. М. Павленко // Науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України «Наука і освіта». – Одеса: Видавництво ПНПУ імені К.Д.Ушинського, 2010. – №7. – С.191 – 195.
 9. Павленко О. М. Критерії та рівні сформованості вмій джазової імпровізації майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки / О. М. Павленко // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний університет імені миколи Гоголя). – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2011. – №6. – С. 49 – 53.

10. Павленко О. М. Методи формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки / О. М. Павленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – Л.: Видавництво Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2011. – №7 (218). – Частина II. – С. 116 – 121.
11. Павленко О. М. Педагогічні умови формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки / О. М. Павленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», 27-29 квітня 2011 року. – Вип. 11 (16). – К.: НПУ, 2011. – С.133 – 137.
12. Павленко О. М. Розвиток музичного слуху майбутнього вчителя музики в процесі навчання джазової імпровізації / О. М. Павленко // Педагогічна теорія і практика: зб. наук. праць. – К.: КиМУ, 2011. – Вип. 2. – С. 218 – 230.
13. Павленко О. М. Зміст і компонентна структура вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики / О. М. Павленко // Педагогічна теорія і практика: зб. наук. праць. – К.: КиМУ, 2012. – Вип. 3. – С. 176 – 187.
14. Павленко О. М. Деякі аспекти формування вмінь джазової імпровізації у фаховій підготовці педагога-музиканта / О. М. Павленко // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: Збірник матеріалів науково-методологічного семінару. – Чернівці: Зелена Буковина, 2008. – С. 174 – 176.
15. Павленко О. М. Імпровізація у джазовому мистецтві / О. М. Павленко // Проблеми мистецької освіти: збірник науково-методичних статей викладачів, студентів і аспірантів факультету культури та мистецтв. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. – Вип.3. – С. 308 – 315 .
16. Павленко О. М. Психолого-педагогічні аспекти навчання джазової імпровізації в процесі інструментально-виконавської підготовки студентів мистецьких факультетів / О. М. Павленко // Професійна підготовка вчителя музичного мистецтва: від традицій до інновацій: зб. наукових статей. – Полтава: Вид. ПДПУ, 2008. – С. 73 – 77.
17. Павленко О. М. До проблеми навчання джазовій імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки / О. М. Павленко // Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів. – Вінниця, 2009. – С. 44 – 46.

18. Павленко О. М. Методичні аспекти навчання джазової імпровізації музиканта-педагога в процесі інструментально-виконавської підготовки / О. М. Павленко // Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології: зб. матеріалів Третьої міжн. наук.-творчої конф. 11-12 листопада 2009р. – К.: ДАКККіМ, 2009. – С. 212 – 213.
19. Павленко О. М. До сутності поняття «джаз» / О. М. Павленко // Проблеми мистецької освіти: збірник науково-методичних статей викладачів, студентів і аспірантів факультету культури та мистецтв. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2010. – Вип.5. – С. 264 – 272.
20. Павленко О. М. Історичні аспекти становлення джазової імпровізації / О. М. Павленко // Проблеми мистецької освіти: збірник науково-методичних статей. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2011. – Вип.6. – С. 251 – 259.
21. Павленко О. М. Метод варіацій Джеррі Кокера до навчання джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки / О. М. Павленко // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін: Збірник матеріалів Всеукраїнської відкритої науково-практичної конференції – Суми: Вінніченко М. Д., 2011. – С.142 – 143.

АНОТАЦІЇ

Павленко О. М. Методика формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2012.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки. Розкрито сутність, зміст, компонентну структуру вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики. Визначено критерії, показники та рівні сформованості вмінь джазової імпровізації студентів музично-педагогічних факультетів. Розроблено й апробовано методику формування вмінь джазової імпровізації майбутнього вчителя музики у процесі інструментально-виконавської підготовки та експериментально доведено її ефективність.

Ключові слова: майбутній вчитель музики, джазова імпровізація, поетапна методика, вміння джазової імпровізації, інструментально-виконавська підготовка.

Павленко О.М. Методика формирования умений джазовой импровизации будущего учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2012.

В диссертации исследуется проблема формирования умений джазовой импровизации будущего учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки.

На основе анализа научно-методических источников раскрыта сущность и содержательная характеристика джазового искусства. Выявлено, что джазовое искусство выделяется комплексом оригинальных выразительных средств: применением импровизации в своей художественной системе, специфической ритмической организацией музыкального материала, своеобразием мелодики, гармонии, формы и исполнительских приемов.

Ретроспективный анализ литературных источников позволил выяснить, что джазовое искусство в процессе своего становления сформировалось в сложную систему с разнообразными стилями, направлениями, течениями.

Установлено, что для архаического и новоорлеанского джаза свойственна коллективная орнаментальная импровизация, в чикагском стиле доминирует сольная, вариационная импровизация, в стиле свинг – аранжированная импровизация, в би-бопе – импровизация на аккордовую структуру, в модальном джазе – импровизация на лад, а для фри-джаза характерна свободная импровизация.

Теоретическое осмысление проблемы исследования позволило определить умения джазовой импровизации как способность личности к джазовому музицированию на основе усвоенных специальных знаний и навыков, творчески-поисковых, аналитически-прогностических, претворяющих действий в процессе инструментально-исполнительской деятельности, в результате которой создается творческий продукт.

Определена структура умений джазовой импровизации будущего учителя музыки, которая состоит из таких взаимосвязанных компонентов: мотивационно-эмоционального, когнитивно-познавательного, аналитико-прогностического, творческо-деятельностного.

Определены критерии сформированности умений джазовой импровизации будущего учителя музыки: 1) *мотивационно-эмоциональный*, характеризующий уровень сформированности мотивации к музыкально-творческой деятельности, эмоционально-волевой установки к творчеству, способствующий осознанию будущим учителем музыки значимости джазовой импровизации для дальнейшей музыкально-педагогической деятельности; 2) *когнитивно-познавательный*, который характеризует уровень музыкально-художественной эрудиции и объем знаний по

джазовому искусству и импровизации в джазе; 3) *аналитико-прогностический*, который показывает способность осуществлять аналитические действия, предусматривать последствия творческой деятельности; 4) *творческо-деятельностный*, который показывает способность создавать джазовую импровизацию в процессе творческого музицирования.

Определены уровни сформированности умений джазовой импровизации будущего учителя музыки: высокий, средний, низкий. Анализ результатов констатирующего эксперимента выявил преимущественно низкий и средний уровни сформированности умений джазовой импровизации будущего учителя музыки.

Обоснована и экспериментально проверена методика формирования умений джазовой импровизации будущего учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки. Сущность экспериментальной методики заключается в поэтапном формировании умений джазовой импровизации будущего учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки. Определены три этапа реализации предложенной методики: репродуктивный, продуктивный, креативный.

Реализации методики формирования умений джазовой импровизации будущего учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки способствовали такие методы: словесные; наглядные; проблемные задания; оценивание; джазового мелодико-фигуративного, ритмического, мотивного, гармонического варьирования; создание джазового аккомпанемента; анализ джазовых импровизаций; планирование джазовой импровизации; группового джазового музицирования; музыкально-творческих заданий; практических джазовых упражнений; художественно-психологической поддержки; самоанализ творческой деятельности.

Эффективному формированию умений джазовой импровизации будущего учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки способствовало комплексное соблюдение таких педагогических условий: создание позитивной мотивации к применению джазовой импровизации в инструментально-исполнительской подготовке; диалоговое сотворчество преподавателя и студента в процессе учебной деятельности, учитывание индивидуальных возможностей будущего учителя музыки во время обучения джазовой импровизации.

Результаты исследования свидетельствуют об эффективности разработанной методики и подтверждают необходимость ее широкого внедрения в практику музыкально-педагогических факультетов высших учебных заведений.

Ключевые слова: будущий учитель музыки, джазовая импровизация, поэтапная методика, умения джазовой импровизации, инструментально-исполнительская подготовка.

Pavlenko O.M. The methodology of jazz improvisation skills development of teachers in the process of their instrumental performance training. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of pedagogical sciences after speciality 13.00.02 – theory and method of musical studies. – the National pedagogical university named after M.P.Dragomanov. – Kyiv, 2012.

The thesis is dedicated to the problem of jazz improvisation skills development of teachers in the process of their instrumental performance training. The essence, contents, and structure of the jazz improvisation skills of future music teachers have been revealed in the research. The criteria, indicators, and levels of the jazz improvisation skills of the music students have been determined. The methodology of jazz improvisation skills development of music teachers in the process of their instrumental performance training has been developed and tested, and its effectiveness has been confirmed experimentally.

Keywords: future music teacher, jazz improvisation, phasing technique, jazz improvisation skills, instrumental-performance training,